

สื่อมวลชนกับการถ่ายทอดทางสังคมเพื่อการศึกษาคุณลักษณะและทักษะ ด้านการเกษตรด้วยกระบวนการ ICANDO

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป จิน่ง*

สื่อมวลชน เป็นองค์กรหนึ่งของสังคมที่มีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาให้ประชากรของประเทศเป็นผู้ที่มีความรู้ มีคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคแห่งข้อมูลข่าวสารอย่างปัจจุบัน แม้ว่าบทบาทหลักของสื่อมวลชนจะทำหน้าที่ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารด้วยการนำเสนอข้อมูลที่ตรงตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นก็ตาม แต่ในเนื้อหาที่เป็นสารส่งไปยังผู้รับสารนั้น ทำให้สื่อมวลชนมีโอกาที่จะพัฒนาบทบาทของตนให้มีคุณค่ามากขึ้น ยิ่งกว่าการเป็นผู้นำเสนอข่าวสารธรรมดา ทั้งนี้เพราะเนื้อหาในสื่อมวลชนนั้นเป็นไปทั้งตัวแบบที่ต้องการให้ผู้รับสารได้รับทราบและมีพฤติกรรมตามตัวแบบนั้น อีกประการหนึ่งเนื้อหาของสื่อมวลชนที่นำเสนออีกอาจทำหน้าที่เป็นตัวกระตุ้น หรือชี้แนะ ด้วยการบอกวิธีการหรือขั้นตอนต่าง ๆ ให้บุคคลเกิดความรู้ความเข้าใจ และความต้องการที่จะกระทำตามคำบอกเล่า นั้น ดังเช่น ในการที่พัฒนาให้เกษตรกรมีคุณลักษณะและทักษะด้านการเกษตร อันจะนำไปสู่การประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมนั้น จากการวิจัยเรื่อง ระบบกลไก และกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของ แรงงานภาคการเกษตรของ ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และคณะ (2544) ได้ทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์เอกสาร

เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาบุคลากรภาคการเกษตร จากการศึกษาชีวประวัติการทำงานด้านการเกษตรของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม รายงานการวิจัยแนวทางและนโยบายในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน ข้อมูลในหนังสือเกษตรกรคนเก่ง บทความด้านการเกษตรในหนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในชีวิตการทำเกษตร เอกสารโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แผนพัฒนาและโครงการส่งเสริมการเกษตร ของกรมส่งเสริมการเกษตร หลักสูตรประเภทวิชาเกษตรกรรม ของกรมอาชีวศึกษา หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2543) สาขาวิชาเกษตรกรรมของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล หลักสูตรการจัดการศึกษา ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน หลักสูตรมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เอกสารโครงการฝึกอบรมเกษตรกร ของกรมปศุสัตว์ โครงการฝึกอบรมของกรมประมง โครงการเพื่อนช่วยเพื่อน ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จำนวนทั้งสิ้น 900 รายการ รวมทั้งสัมภาษณ์เจาะลึก ครูดีเด่นระดับประถมศึกษาของจังหวัดน่าน ที่สอนวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ คณาจารย์ผู้สอน

*อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ทางด้านเกษตรกรรมและการแปรรูปสินค้าเกษตร ของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล รัตนโกสินทร์ จังหวัดนนทบุรี อาจารย์ดีเด่น ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดนนทบุรี เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำหน้าที่เป็นวิทยากรอบรมด้านการเกษตร ในจังหวัดนนทบุรี กลุ่มองค์กรอิสระ จังหวัดนนทบุรี สื่อมวลชนท้องถิ่น จังหวัดนนทบุรี จำนวนรวมทั้งสิ้น 54 คน ตลอดจนเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการทำอาชีพเกษตรกรรม จำนวน 33 คน ผลการวิจัยพบว่าเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในอาชีพการทำเกษตร ไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืช การประมง การเลี้ยงสัตว์ หรือการแปรรูปนั้นจะต้องมีกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกัน นั่นคือ ICANDO ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละขั้นตอนนั้นสามารถถ่ายทอดผ่านสื่อมวลชนได้ดังเช่น

ขั้น I ความสนใจ (Interesting) ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ทำให้เกษตรกรเกิดความสนใจในสิ่งที่ต้องการทำอันจะนำไปสู่การทำให้เกษตรกรเกิดแรงจูงใจหรือมีแรงบันดาลใจซึ่งเกิดจากจิตใจของตัวเกษตรกรเองในการที่จะทำอาชีพเกษตร ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาให้เกษตรกรเกิดคุณลักษณะในด้านเจตคติที่ดีต่อการทำงานเกษตร มีใจรักในงาน มีความตั้งใจ อดทนต่อความยากลำบาก และพยายามทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จในการทำเกษตร ซึ่งขั้นตอนนี้ สื่อมวลชนสามารถนำเสนอให้ผู้รับสื่อได้เห็นตัวอย่างของเกษตรกรผู้ที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมด้วยการแสดงให้เห็นว่าเขามีแรงบันดาลใจ หรือเกิดความรัก ความต้องการที่จะทำอาชีพอย่างไร

จึงส่งผลให้เขาประสบความสำเร็จ ดังเช่นตัวอย่างข้อความจากบทความในวารสารที่เขียนว่า

“นอกจากนี้ยังมีประสบการณ์ที่ดีที่อยากจะขอแนะนำเพราะจากคติประจำใจของเขามีว่า ความขยันหมั่นเพียร อดทน ไม่เคยทำให้ใครพบกับความยากจน แม้บางครั้งจะเจอเจอปัญหาที่ขวางกั้นก็ไม่เคยคิดท้อแท้สิ้นหวัง **ลุงสมาน สุขวิมลพรรณ** แห่งฟาร์มสุขวิมลพรรณ ตำบลบางบัวทอง อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ผู้เคยแสวงหาอาชีพตามที่ตัวเองรักและปรารถนา จนมาพบกับอาชีพที่ตัวเองชอบ และสร้างฐานะให้ดีขึ้นในช่วงระยะเวลาเพียงไม่นาน หลังจากเคยทำนาตามบรรพบุรุษมาช่วงระยะเวลาหนึ่ง ก็คิดเปลี่ยนแปลงด้วยสาเหตุว่าการทำนาในพื้นที่แค่ 4 ไร่ไม่สามารถทำให้ฐานะดีขึ้น นอกจากทำได้เพียงพอมีพอกิน แต่ในเมื่อลูก ๆ เติบโตขึ้นทุกวัน ลุงสมานเริ่มคิดหนัก เสาะหาค้นคว้า ได้ถามผู้รู้ ลองผิดลองถูกเรื่อยมา เริ่มลงมือเลี้ยงเป็ดอย่างจริงจัง เมื่อปีกว่าที่ผ่านมา โดยติดต่อขอซื้อลูกเป็ดจาก ซี.พี. เป็ดที่เลี้ยงนั้นเป็นพันธุ์เซอร์เลียง 4-5 รุ่นแรก ๆ นั้นไม่มีปัญหา ภาระยะหลัง ๆ ปัญหาเริ่มมี โดยเปิดที่มีอายุ 30 วัน จะเป็นโรคตาแฉะ ทำให้เปิดตายไปปีละมาก ๆ ค่าอาหารของเปิดเซอร์เลียงก็แพง ทำให้ขาดทุน ลุงสมานยังไม่ท้อถอย พยายามได้ถามจากผู้รู้ ไม่ว่าจะเป็นปศุสัตว์จังหวัด หรือคนเลี้ยงเป็ดมาก่อนและค้นคว้าจากตำรับตำราต่าง ๆ ทำให้รู้ว่าถ้าจะเลี้ยงเป็ดให้ได้กำไรต้องลดต้นทุนค่าอาหารและเลี้ยงเปิดที่มีความต้านทานต่อโรคสูง การเลี้ยงเป็ดก็เหมือนกับ

ทำธุรกิจทั่วไป คือทำอะไรให้ลดต้นทุนการผลิตได้ ในขณะที่เดียวกันสินค้ายังคงไว้ซึ่งคุณภาพ ด้วยความวิริยะอุตสาหะ และชอบค้นคว้าศึกษาเกี่ยวกับงานที่ทำอย่างจริงจัง ทำให้ชีวิตและครอบครัวของ ลุงสมาน สุขวิมลพรรณ ดีขึ้นมาโดยลำดับ” (อาจินต์ ศิริวรรณ. 2542 : 48 – 50) จากข้อความดังกล่าวที่สื่อมวลชนได้นำเสนอ สะท้อนให้เห็นถึงตัวแบบของเกษตรกรที่มีใจรักและปรารถนาจะทำอาชีพการเลี้ยงเป็ด มีความอดทน ต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคด้วยความวิริยะอุตสาหะ จนทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ในอีกแง่มุมหนึ่ง ที่สื่อมวลชนอาจเป็นตัวกระตุ้นหรือชี้แนะให้เกษตรกรเกิดความสนใจก็ได้ ดังเช่น ตอนหนึ่งในบทความที่ว่า

“มีเกษตรกรหลายคนที่ทำอาชีพนี้เล่าให้ฟังถึงความสำเร็จของตัวเอง อย่างเช่น ท่านแรก **ป้าทองสุข ไยบัว** เกษตรกรอำเภออุทัย จังหวัดอยุธยา เล่าให้ฟังว่าตัวเองมีพื้นที่ประมาณ 1 ไร่ 2 งาน เป็นที่ปลูกบ้านและก็มีพื้นที่เหลือรอบ ๆ บ้านก็เลยใช้พื้นที่ที่เหลือปลูกมะเขือ ปลูกผักพื้นบ้านหลายชนิด ทุกเช้าก็จะเก็บมะเขือ วันหนึ่ง ๆ ก็ได้ประมาณ 40 – 50 กิโล เอาไปขายที่ตลาดได้กิโลละ 10 บาท บางวันก็เก็บเอาผักพื้นบ้านที่ปลูกรอบ ๆ ไปขาย เอามาแบ่งเป็นกำ ๆ ได้ประมาณ 100 กำ ถ้าขายเองก็กำละ 5 บาทแต่ถ้าขายส่งก็กำละ 4 บาท ไปขายที่ตลาดตั้งแต่เช้าพอราว ๆ แปดโมงเช้าก็ขายหมด ทำอย่างนี้ทุกวัน เก็บพืชผักปลูกหมุนเวียนกันไป รายได้วันหนึ่ง ๆ ก็ตกประมาณวันละ 400 – 500 บาท หรือเกษตรกรรายที่ **2 ป้ากอมหงส์วิเศษ** เกษตรกรอำเภอเมือง จังหวัด

ตราด ก็เล่าให้ฟังว่าตัวเองใช้พื้นที่รอบ ๆ บ้านเหมือนกันประมาณ 2 ไร่ ปลูกผักพื้นบ้านขาย ทำเป็นอาชีพหลักเลยก็ว่าได้ มีทั้งปลูกแค ขมิ้นขาว พริกขี้หนู บวบ ผักบุ้ง ปลูกผักพื้นบ้านเหล่านี้หมุนเวียนกันไปตามฤดูกาล ช่วงไหนดอกแคออกก็เก็บไปขาย วันหนึ่ง ๆ ก็จะได้ 20 – 30 กิโล ขายได้กิโลละ 15 – 20 บาท ส่วนขมิ้นขาว ช่วงที่ขายได้ก็จะขุดขายวันละ 10 กิโล ขายกิโลละ 30 บาท ถ้าขายส่งก็กิโลละ 20 บาท วันหนึ่ง ๆ ก็จะมีรายได้ 300 – 400 บาท ส่วนอีกรายหนึ่งก็ **ลุงยม แสนคำ** เกษตรกรอำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ก็บอกว่าใช้พื้นที่รอบ ๆ บ้านปลูกผักพื้นบ้าน เช่น พริก มะเขือ ผักบุ้ง ฟักทอง เก็บไปขายที่ตลาดหมุนเวียนกันไป วันหนึ่ง ๆ ก็จะได้ 200 – 300 บาท ก็สามารถอยู่ได้ มีเงินเหลือเก็บ (บันลือ นະสิทธิ์. 2543 : 37 – 38)

พี่น้องเกษตรกรจะเห็นว่าถ้าหากเรารู้จักทำมาหากิน ขยันและใช้จ่ายแต่สิ่งที่จำเป็นเราก็จะมีความเป็นอยู่ที่สบายและมีความสุขได้ ทั้งนี้เพราะการปลูกผักพื้นบ้านปลอดสารพิษจะคงทำรายได้ให้กับผู้ปลูกไปอีกนาน เพราะความต้องการรับประทานผักปลอดสารพิษเพื่อสุขภาพนับวันจะได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันคนทั่วไปเริ่มตระหนักถึงสุขภาพและสิ่งแวดล้อมกันมาก เพราะผักพื้นบ้านนอกจากจะเป็นอาหารที่มีประโยชน์และปราศจากโทษแล้ว พืชผักพื้นบ้านยังมีคุณค่าเป็นสมุนไพรอีกด้วย ซึ่งผลที่ได้กับพี่น้องเกษตรกรในฐานะผู้ปลูก ก็คือ การปลูกผักปลอดสารพิษทำให้ตัวเรามีสุขภาพดียิ่งขึ้น เพราะไม่ต้องไปยุ่งเกี่ยวกับ

สารเคมีที่ต้องมาฉีดพ่นพืชผัก ซึ่งก็จะทำให้เราไม่เป็นโรค มีร่างกายแข็งแรง สำหรับที่ดินทำกินนั้นการไม่ใช้สารเคมีก็จะทำให้สภาพดินและสภาพแวดล้อมของแปลงปลูกผักหรือรอบ ๆ บ้านดีขึ้น ลักษณะดินมีความสมบูรณ์ เนื่องจากการบำรุงดินด้วยปุ๋ยธรรมชาติ ไม่ได้ใช้สารเคมี นอกจากนี้ยังทำให้สภาพความเป็นอยู่ของเราดีขึ้นเพราะเราปลูกผัก ผักพื้นบ้านก็สามารถนำมาทำเป็นอาหารรับประทานได้ เป็นการลดค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหาร ฟังตนเองได้มากขึ้น มีเวลาให้กับครอบครัวมากขึ้น ครอบครัวไหนที่มีลูกโตพอจะช่วยงานได้ก็ให้ช่วยงาน เช่นการปลูกผัก การเก็บผลผลิต ทำให้มีเวลาอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันและทำกิจกรรมร่วมกันในแปลงปลูกผักได้”

ซึ่งจากข้อความที่นำเสนอในบทความของวารสารนี้เป็นตัวอย่างของการนำเสนอให้เห็นตัวแบบของเกษตรกรที่ปลูกผักปลอดสารพิษแล้วได้รับผลตอบแทนที่ดี ทั้งในแง่ของรายได้ สุขภาพกายที่ดี และยังเป็นแนวทางที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันอบอุ่นในครอบครัวอีกด้วย ซึ่งข้อความดังกล่าวนี้อาจมีผลกระทบให้เกษตรกรท่านอื่นเกิดความสนใจที่จะทำตามก็ได้

ขั้น C การรู้คิด – คิดเป็น (Cognition) เป็นขั้นที่ทำให้เกษตรกรเกิดความรู้ความเข้าใจหลักของการพัฒนา ด้วยการแสวงหาคำตอบหรือหาทางออกในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ตลอดจนรู้จักคิดวิเคราะห์ มีกระบวนการคิด รู้จักวางแผน ในการทำการเกษตร ดังเช่นข้อความในบทความดังนี้ “นายสมชาย

สะอาดมาณะธรรม เจ้าของฟาร์มชัยโรจน์ จังหวัดปทุมธานี ให้แนวคิดที่ว่า การจะเลี้ยงปลานั้นควรทำด้วยใจรัก ชอบที่จะเลี้ยงและต้องสนใจที่จะศึกษาหาความรู้ ถ้าหากเรารู้น้อย ก็ต้องคิดว่าจะต้องทำอะไร จึงรู้มาก รู้ลึก เพื่อให้อาชีพที่ทำอยู่สามารถก้าวเดินได้ และมีปัญหาน้อยที่สุด ซึ่งสังเกตได้จากการที่คุณสมชายทำ โดยเริ่มจากการไปพบปะพูดคุยกับผู้รู้ ผู้ที่มีความชำนาญในอาชีพการเพาะเลี้ยง ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนเกษตรกร หรือนักวิชาการ ทั้งนี้จากกรมประมง มหาวิทยาลัย หลายสิ่งหลายอย่างจากการที่พูดคุยและไปดู ไปเห็น ก็นำมาประยุกต์ใช้ประกอบกับอาชีพของตน ตลอดจนเมื่อเลี้ยงแล้ว ก็ต้องทุ่มเท ขยันหมั่นเพียรและเอาใจใส่ในงานของเราตลอดเวลา จึงจะประสบความสำเร็จได้” (ธนสิทธิ์ เหล่าประเสริฐ. 2542 : 71 – 72) ซึ่งข้อความดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นตัวแบบของวิธีการแสวงหาความรู้ว่าสามารถทำได้อย่างไรบ้าง

นอกจากนี้ อาจมีการนำเสนอข้อความในลักษณะที่เป็นตัวแบบของการสะท้อนให้เห็นถึงการรู้คิดวางแผนในการประกอบอาชีพดังนี้

“เออะทีนี้เราจะคุยกันว่าแล้วเราจะเริ่มต้นทำอาชีพนี้ยังไงดี ก่อนอื่นถ้าเราต้องการจะให้มียาไรได้ตลอดทั้งปีละก็ ก็ต้องรู้จักวางแผนว่าเราจะใช้พื้นที่ในการปลูกผักหรือผักพื้นบ้านอย่างไรบ้าง ต้องวางแผนโดยคิดถึงเรื่องตลาดและความต้องการของคนกินด้วย เราอาจจะไปสังเกตดูว่าพืชผักชนิดไหนที่มีคนสนใจซื้อและยังมีขายไม่มากนัก ไม่พอขาย เราก็เก็บเป็นข้อมูลไว้ เพื่อ

นำมาประกอบการตัดสินใจว่าเราจะปลูกอะไร
แค่ไหน มากน้อยเพียงใด นอกจากนี้แล้วเรา
ก็ต้องคิดว่าถ้าจะให้มียาได้ตลอดทั้งปี ก็ต้อง
วางแผนการปลูกผักตามสภาพและความ
เหมาะสมของดินฟ้าอากาศด้วย อย่างเช่น
ระหว่างเดือน มกราคม ถึง มีนาคม และ
กันยายน ถึง ธันวาคม ก็น่าจะปลูกดอกกะหล่ำ
กะหล่ำปลี คะน้า ผักกาดขาว ผักกาดขาวปลี
ผักกาดฮ่องเต้ ผักบล็อกโคลี่ เป็นต้น จะปลูก
อย่างเดียวหรือหลาย ๆ อย่างก็ได้ ระหว่าง
เดือนเมษายน ถึง ตุลาคม อาจจะปลูก
แตงกวา บวบเหลี่ยม พริก มะเขือทุกชนิด
ผักบุ้ง ผักกวางตุ้ง ถั่วพู ก็ได้ สำหรับพืชผัก
และผักพื้นบ้านที่สามารถปลูกได้ตลอดปีก็
ได้แก่ พริก แตงกวา มะเขือยาว กระเจี๊ยบ
เขียว ถั่วฝักยาว เป็นต้น ซึ่งการจะปลูกอะไร
ให้ได้ผลนั้น เราอาจจะต้องไปหาความรู้ อ่าน
หนังสือ หรือไปคุยไปถามผู้รู้หรืออาศัยการ
สังเกตจากประสบการณ์ที่ผ่านมาของเราก็
ได้” (อารีย์ กิตติศิริ. 2542 : 38 – 40)

ซึ่งขั้นของการรู้คิด - คิดเป็นนี้จะเป็นขั้น
ที่นำไปสู่การปลูกฝังให้เกษตรกรเป็นผู้ที่มี
คุณลักษณะของความสนใจใฝ่รู้ การมี
ความคิดที่ก้าวหน้ากว้างไกล ตลอดจนมี
ทักษะในการแสวงหาความรู้ มีการตัดสินใจ
กระทำสิ่งต่าง ๆ อย่างมีวิจาร์ณญาณ อัน
เป็นคุณลักษณะและทักษะที่สำคัญของการ
ประกอบอาชีพเกษตรกรให้ประสบ
ความสำเร็จ

ขั้น A การปฏิบัติจริง (Action) เป็น
ขั้นนำเสนอกระบวนการทำการเกษตรว่าจะ
ทำอะไร ทำอย่างไร โดยการบอกวิธีการทำ
ซึ่งขั้นนี้เป็นขั้นที่สื่อมวลชนดำเนินการกัน

เป็นประจำอยู่แล้ว เช่น บอกขั้นตอนการ
ปลูกพืช ขั้นตอนการแปรรูปผลไม้หรือ
ขั้นตอนการเลี้ยงปลา การทำบ่อปลา เป็นต้น
ซึ่งในฐานะของสื่อมวลชนจะทำได้แค่การ
จัดทำให้เกษตรกรรู้ได้เรียนรู้ และมี
ประสบการณ์ทางอ้อมที่ผ่านการสังเกตตัว
แบบ ดังเช่น

“การทำมะนาวผง มีส่วนประกอบดังนี้
มะนาว 10 ผล น้ำตาลทราย 1 กก. เกลือ 1
ช้อนโต๊ะ วิธีทำ ขั้นตอนแรก ล้างมะนาวให้
สะอาด ฝาดครึ่งผล เอาเมล็ดออก บีบน้ำ ขั้น
ที่สอง นำน้ำมะนาวมาตุ๋นในน้ำเดือด
จนกระทั่งแห้ง ปล่อยให้เย็น ขั้นที่สาม ผสม
น้ำตาลทราย เกลือ คลุกเคล้ากับน้ำมะนาวที่
ตุ๋นไว้ นำไปผึ่งแดดให้แห้ง นำมาบดให้
ละเอียด ขั้นที่สี่ พรมน้ำลงบนน้ำมะนาวที่บด
พอชื้น ๆ แล้วนำไปกดบนตะแกรงเบอร์ 8 จะ
ได้เกล็ดมะนาว นำไปตากแดดให้แห้งอีกครั้ง
บรรจุในภาชนะที่สะอาด แห้งและปิดสนิท
ใช้ชงกับน้ำร้อนเป็นเครื่องดื่ม” (สุกัญญา พัว
พันธ์. 2542 : 105)

ซึ่งขั้นตอนนี้จะก่อให้เกิดคุณลักษณะที่
สำคัญคือ ความเชื่อมั่นในตนเอง และเกิด
ทักษะในการปฏิบัติ เป็นอย่างมาก
โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะอาชีพ เพราะเป็น
การเรียนรู้ด้วยการกระทำ แต่ในฐานะของ
สื่อมวลชนจะทำได้เพียงเป็นตัวแบบที่กระตุ้น
ให้เกิดการเรียนรู้ในลักษณะที่เป็นความคิด
ความต้องการ หรือการได้มาซึ่งความรู้ในการ
ที่จะกระทำพฤติกรรมเท่านั้น

**ขั้น N การอนุรักษ์ธรรมชาติ (Natural
Conservation)** เป็นขั้นตอนที่ควรเกิดขึ้น
ควบคู่ไปกับขั้นตอนการรู้คิด - คิดเป็น และ

การปฏิบัติจริง เพราะการพัฒนาจะต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติ จึงจะเป็นการพัฒนาที่เหมาะสม และยั่งยืน รวมทั้งสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการวางแผนและจัดการใด ๆ เกี่ยวกับการทำเกษตร ดังเช่น การนำเสนอตัวแบบของสื่อมวลชน ดังนี้

“การเลี้ยงเปิดในนาเป็นระบบเกษตรยั่งยืน เพราะจากการที่ปล่อยเปิดให้เจริญเติบโตในนา ทั้งเปิดและต้นข้าวต่างได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน เกื้อกูลกันและกัน ถือได้ว่าระบบเช่นนี้เป็นรูปแบบเกษตรยั่งยืนรูปแบบหนึ่ง หากเปรียบเทียบการเลี้ยงเปิดในนากับการทำนาที่อาศัยสารเคมีนั้น ตัวเปิดเปรียบเสมือนเครื่องพรวนดินที่ไม่ต้องอาศัยน้ำมัน เมื่อปล่อยเปิดลงไปนาดินของเปิดที่ตะกุกดินโคลนนั้นทำให้สภาพดินโคลนเกิดการหมุนเวียนตลอดเวลา ดินโคลนจึงไม่แน่น น้ำในนาเองก็เกิดการหมุนเวียน เกิดออกซิเจนมากขึ้น ตัวเปิดที่กินทั้งแมลง หอย วัชพืช ก็ทำหน้าที่เหมือนยาปราบศัตรูพืช จึงไม่ต้องใช้ยาปราบศัตรูพืชในนา ขี้ของเปิดเองก็ทดแทนปุ๋ยเคมีที่ใส่ในนา สิ่งที่เกิดขึ้นคือ เกษตรกรประหยัดต้นทุนจากการซื้อปุ๋ยเคมี ค่าจ้างไถ ค่าน้ำมัน ที่สำคัญกว่านั้นคือระบบนิเวศน์ที่ไม่เสื่อมจากการใช้สารเคมี ที่มีบทเรียนว่าทำลายสภาพดิน และทำลายแมลงที่เป็นทั้งโทษและประโยชน์ เปิดจึงเป็นเสมือนสัตว์ที่ทำงานให้ประโยชน์กับชาวนา และระบบนิเวศน์ในแปลงนา” (อารีรัตน์ กิตติศิริ. 2542 : 43 – 44)

การนำเสนอตัวแบบในขั้นนี้ เป็นการช่วยรักษาธรรมชาติของประเทศให้คงอยู่

มุ่งเน้นให้เกษตรกรมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม และไม่เห็นแก่ตัวในการวางแผนจัดการเกี่ยวกับการเกษตร พร้อมทั้งยังปลูกฝังให้รู้จักใช้สิ่งของต่าง ๆ ในธรรมชาติอย่างประหยัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ขั้น D การพัฒนาปรับปรุง (Development) เป็นขั้นตอนที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาปรับปรุง วิธีการทำการเกษตรให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้เกษตรกรเกิดคุณลักษณะในเรื่องของความรับผิดชอบ และเกิดความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาปรับปรุงสิ่งที่ทำอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ควรมีการคิดค้นแก้ปัญหาต่าง ๆ ดังเช่นตัวอย่างข้อความที่ว่า

“นายเปรม ศรีจักร ประธานกลุ่มอาหารสัตว์สมุนไพรตำบลศาลา เล่าให้ฟังว่า ตอนแรกรวมกลุ่มกันได้เพียง 30 คน นำถั่วเหลือง ข้าวโพด ปลายข้าว ไบโกระถิน และวัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่น โดยได้จากผลผลิตของสมาชิกนำมาบดละเอียดเป็นอาหารสัตว์ โดยใช้แรงคนช่วยกันและนำไปเลี้ยงสัตว์ จากที่ทำปรากฏว่า เป็นแนวทางที่ถูกต้อง จึงทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ได้หันมาร่วมมือร่วมใจ จนปัจจุบันสามารถผลิตอาหารสัตว์จำหน่ายให้กับสมาชิกไม่น้อยกว่าวันละ 1,000 กิโลกรัม เรื่องโรคระบาดในสัตว์นั้น เคยมีสมาชิกในกลุ่มทดลองนำสมุนไพรพื้นบ้านมาใช้ได้ผล จากประสบการณ์ของผู้ที่ทดลองทำมานานเกือบ 5 ปี จึงลองนำมาเป็นส่วนผสมในอาหารสัตว์ที่ทางกลุ่มผลิตขึ้น อย่างเช่น ฟาทลายโจร ฟูเลยหรือไฟล และขมิ้นชัน สมุนไพรที่ประธานกลุ่มกล่าวชนิดที่ใช้มาก อาทิ ฟาทลายโจร จะมีคุณค่า

ทางยา ใช้ในการแก้หวัดและโรคหวัดหน้า
บวมในสัตว์ทุกชนิด ขมีนชัน มีสรรพคุณแก้
ท้องอืด ท้องเฟ้อทำให้ระบบการย่อยอาหาร
ในสัตว์ได้ดี สัตว์ที่เลี้ยงด้วยอาหารผสม
สมุนไพร พบว่ามีร่างกายแข็งแรงกินอาหาร
ได้ เมื่อกินอาหารได้ ปัญหาโรคระบาดก็เกิด
ได้ยาก แต่ที่สำคัญได้ส่งเสริมให้ชาวบ้าน
ปลูกพืชวัตถุดิบและสมุนไพรสำหรับผลิต
อาหารสัตว์ เพื่อสร้างรายได้แบบครบวงจร
ด้วย ประธานกลุ่มกล่าวว่า อาหารที่ผลิตขึ้น
เองโดยกลุ่มผลิตอาหารสัตว์สมุนไพรตำบล
ศาลา มีลักษณะเด่นที่ความสดใหม่ มีกลิ่น
หอม และจำหน่ายถูกกว่าท้องตลาด ในเรื่อง
ของคุณภาพนั้นด้วยความช่วยเหลือเป็น
อย่างดีจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง
อาทิ สถานีวิจัยอาหารสัตว์ ที่เข้ามา
ดำเนินการดูแลในเรื่องของการตรวจสอบ
คุณภาพอาหารที่ผลิตขึ้น นอกจากนี้ยังมี
สถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตรลำปางที่
เข้ามาให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการเลี้ยง
วิธีการผลิตอย่างใกล้ชิด

ในปัจจุบันแม้การผลิตอาหารสมุนไพร
สำหรับสัตว์ จะเป็นไปด้วยดี แต่ทางกลุ่มก็
ไม่ได้หยุดเพียงเท่านั้น ยังดำเนินการทดลอง
หาวัตถุดิบชนิดอื่นที่มีในท้องถิ่นมาทดแทน
วัตถุดิบที่มีราคาสูงเพื่อลดต้นทุนลงไปอีก แต่
คุณค่าอาหารเท่าเดิม”

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นเป็น
แบบอย่างที่ดีสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนา
ปรับปรุงผลผลิตที่ทำให้มีคุณภาพดีขึ้น
เรื่อย ๆ ซึ่งอาจทำควบคู่กับขั้นของการรู้คิด-
คิดเป็นก็ได้ นอกจากนี้ข้อความดังกล่าวยัง
สะท้อนให้เห็นถึงทักษะของการร่วมมือกันกับ

เครือข่ายและหน่วยงานอื่นในการแก้ปัญหา
มีการสร้างระบบการเรียนรู้ร่วมกัน นับว่าเป็น
แนวทางที่จะทำให้เกษตรกรได้พัฒนาผลผลิต
ให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้นไปได้

ขั้น O ผลที่ได้ (Outcome) เป็นขั้นที่
แสดงให้เห็นผลของการปฏิบัติ ที่เป็นไป
ตามที่เกษตรกรคาดหวังมากน้อยเพียงไร ซึ่ง
อาจพิจารณาได้ทั้งในแง่ผลผลิต การจัดการ
ผลกำไรที่เกษตรกรได้รับ ดังเช่นตัวอย่าง
ข้อความดังนี้

“การจำหน่ายกล้วยพริกของลุงเชียงเส็ง
นั้น จะขายในราคาแปลงละ 750 บาท โดยผู้
ซื้อต้องมัดจำไว้ส่วนหนึ่งก่อน ลุงเชียงเส็งจึง
จะขึ้นป้ายชื่อไว้ให้ เมื่อถึงกำหนดถอนก็มา
จ่ายเงินให้ครบจำนวนแล้วจึงจะให้ถอนไป
ปลูกได้ ซึ่งปกติพื้นที่ปลูก 10 ไร่ จะใช้กล้วย
พริกประมาณ 7 – 8 ร่อง แต่แต่ละปีลุงเชียงเส็ง
จึงมีรายได้เสริมจากการทำกล้วยพริก 32 ร่อง
คิดเป็นเงินราว ๆ 24,000 บาท โดยใช้พื้นที่
ไม่เกิน 1 งาน ภายในระยะเวลาเพียง 2 – 3
เดือนเท่านั้น

ตรงนี้เป็นเพียงผลพลอยได้ เราต้องปลูก
พริกอยู่แล้วจึงเพาะกล้วยพริกเพื่อ ที่จริงเรา
ไม่ได้คิดเป็นอาชีพ แต่เราปลูกไว้ขายเป็น
รายได้เสริม ลุงเชียงเส็งบอกถึงผลสำเร็จใน
อาชีพนี้ว่า รายได้จากการปลูกอ้อย ปลูก
พริก และขายกล้วยพริกในแต่ละปีไม่มากอะไร
แต่ก็ส่งลูกเรียนจนจบได้ทั้ง 2 คน ที่ทำกิน
เริ่มต้นจาก 28 ไร่ ได้ซื้อเพิ่มรวม ๆ แล้ว
เกือบ 100 ไร่ ในทำเลทองติดถนนทั้งหมด

ผลสำเร็จทั้งหมดนี้มาจากหนึ่งสมอง
สองมือ สองเท้า ของคนขยันและถ่อม
ตัวอย่างลุงเชียงเส็ง แซ่ไค้ว ที่ทิ้งคำพูด

ก่อนจบการสนทนาไว้ว่า “ถ้าจะเปรียบเทียบ กับคนรวยเราเปรียบไม่ได้หรอกนะ เราแค่ พออยู่ได้ ไม่เป็นหนี้สินใคร เท่านั้นเราก็มุขใจ แล้ว” (เสนห์ แสงคำ. 2543 : 40)

จากข้อความดังกล่าวนี้จะสะท้อนให้เห็น ผลที่ได้จากการปฏิบัติ อันนำไปสู่ ความสำเร็จในการประกอบอาชีพ เกษตรกรรม ซึ่งการนำเสนอเช่นนี้จะสะท้อน ให้เห็นคุณลักษณะของเกษตรกรที่เกิดความ เชื่อมั่นในตนเอง รับรู้ถึงความสามารถว่า ตนเองสามารถทำได้ และเกิดความ ภาคภูมิใจในชีวิตของการเป็นเกษตรกร ตลอดจนทำให้เกิดความรักในอาชีพ มีความ พยายาม มุขานะ ขยัน เพื่อจะได้เป็น เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในอนาคต

จากการนำเสนอแนวคิดกระบวนการ เรียนรู้ แบบ ICANDO นี้ ผู้เขียนเชื่อว่าน่าจะ

เป็นมิติใหม่ของการนำเสนอแง่มุมเนื้อหาของ ชาวสารด้านการเกษตรที่จะเป็นประโยชน์ให้ สื่อมวลชนหรือผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการเกษตรนำไป ประยุกต์ใช้เพื่อช่วยกันส่งเสริมและพัฒนา เกษตรกรของเราให้เกิดคุณลักษณะและ ทักษะด้านการเกษตร ซึ่งในการนำเสนอ ขั้นตอนต่าง ๆ นั้น สื่อมวลชนอาจจะเน้นที่ ขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือเสนอทุกขั้นตอน ในครั้งเดียวกันก็ได้ และจะเสนอขึ้นใดก่อนก็ แล้วแต่จุดเน้นของสื่อที่ต้องการนำเสนอ เพราะด้วยอิทธิพลของตัวแบบที่นำเสนอ ก็จะ ส่งผลให้ผู้รับสารหรือเกษตรกรเกิดการเรียนรู้ จากกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม ที่เป็น แบบ ICANDO ตามที่กล่าวมานั้นได้เช่นกัน

บรรณานุกรม

- ธนสิทธิ์ เหล่าประเสริฐ. (2542, พฤศจิกายน). “เลี้ยงปลานิลแปลงเพศให้สำเร็จ สูตรที่ไม่ปิด ของ สมชาย สะอาดมานะธรรม คลอง 11” *เทคโนโลยีชาวบ้าน*. 12 (227) : 43 – 44.
- บันลือ นະสิทธิ์. (2543, สิงหาคม). “ลุยม แสงคำ ทำไร่นาสวนผสมที่เมืองแพร่ เก็บยอดผักขายอยู่ ได้สบาย” *เทคโนโลยีชาวบ้าน*. 12 (245) : 37 – 38.
- ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และคณะ. (2544). *ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะ ของแรงงานภาคการเกษตร*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุกัญญา พัวพันธ์. (2542, กันยายน). “แก้ปัญหาหามาแนวล้นตลาดโดยการแปรรูป” *เทคโนโลยี ชาวบ้าน*. 11 (222) : 105.
- เสนห์ แสงคำ. (2543, กรกฎาคม). “เพาะกล้าพริกขายริมถนน อีกหนึ่งกลยุทธ์ของอาชีพเสริม” *เทคโนโลยีชาวบ้าน*. 12 (242) : 40 – 41.
- อาจันต์ ศิริวรรณ. (2542, เมษายน). “เปิดลูกผสม สร้างอาชีพ สร้างชีวิต ของลุงสมาน สุขวิมลพรรณ แห่งตำบลบางบัวทอง” *เทคโนโลยีชาวบ้าน*. 11 (213) : 44 – 50.
- อารีรัตน์ กิตติศิริ. (2542, พฤศจิกายน). “การเลี้ยงเป็ดในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน” *เทคโนโลยี ชาวบ้าน*. 12 (226) : 43 – 44.
- _____. (2542, กุมภาพันธ์). “ฝึกปลอดสารพิษ” *เทคโนโลยีชาวบ้าน*. 12 (208) : 38 – 40.